

SIGMAPLAN MOET ZORGEN VOOR EEN KRONKELENDE DEMER IN

Hoe verging het de Demer?

Beken en rivieren zijn altijd een bron van welvaart en welzijn geweest. Ook langs de Hagelandse Demer ontstonden de oudste dorpen en steden langs de rivier. Een mooie plek om te wonen zo dicht bij het levensnoodzakelijke water. Winterse overstromingen maakten de beemden zeer vruchtbaar, de vallei barstte van wild, vis en gevogelte, watermolens werden door het water aangedreven en de rivier was lange tijd de belangrijkste handelsweg. Naast hard werken was de Demervallei voor onze voorouders ook een oord om te zwemmen, te schaatsen, te hengelen en kleurrijke zangvogels te belagen.

Maar de rivier gaf soms ook ergernis. En in de 20ste eeuw keerde men zich abrupt af van de levensader. Door toedoen van de mens onttaarde de Demer op korte tijd in een open, rechtgetrokken en diepe riool, bedwongen in een keurslijf van hoge dijken. Gevolg was dat beemdgronden gingen barsten van de droogte bij het minste zomerweer, poelen en sloten verdampen en de rijke dieren- en plantenwereld grotendeels uitstierf. Zonde van de natuur en voor de mensen en de streek.

Veel van de 20ste eeuwse ingrepen maakten de Demer nog wispelturiger dan ze al was. Beemden en broeken stonden droog terwijl woonwijken overstromden. Toenemende verdroging en heviger overstromingen hadden dezelfde oorzaak. Met de grote overstromingen van 1998 ontstond eindelijk het inzicht dat in plaats van nog eens een schep bovenop de dijken te doen, meewerken met de natuur juist kan zorgen voor meer veiligheid tegen overstromingen. Met het properder worden van het water zag men stukje bij beetje in dat de rivier niet enkel een last was, maar ook een lust. Om te wandelen, te fietsen, te kanoën, te genieten van landschappen, natuur en erfgoed.

Waterbeheer terug in overeenstemming brengen met de natuur door het Sigmaplan?

Het was uiteindelijk wel de Europese overheid die Vlaanderen er toe heeft aangezet om echt werk te maken van proper water, een levende rivier en een biodiverse vallei. Nochtans waren de gewestplannen van de jaren 1970 lang voor de Europese regelgeving en de aanduiding van Europese Vogel- en Habitatrichtlijngebieden zeer duidelijk voor de Hagelandse Demervallei. Grotendeels aangeduid als een lint van natuurgebieden en 'agrarische gebieden met ecologisch belang' waren de grootschalige verdiepingen en indijkingen van de Demer tussen Werchter en Diest van de afgelopen decennia totaal in tegenspraak hiermee en wellicht zelfs illegaal. Na de grote overstromingen van 1998 werd Vlaanderen in 2001 door de Europese overheid aangemaand 'het waterbeheer terug in

*Midden de jaren 1970 was een inktzwarte periode voor de Demervallei. Het water levenloos vervuild en de rivier rechtgetrokken, uitgediept en gefixeerd in hoge dijken. Het definitieve einde van de ooit meest kronkelende rivier in Vlaanderen? Beemden en broeken verdroogden sindsdien terwijl woonwijken overstromden. Zal Sigma zorgen voor een nieuw evenwicht?
Foto Jan Van den Bergh*

GEN VOOR EEN BRUISENDE VALLEI.

De Grote Laak werd in de jaren 1970 van de Demer losgekoppeld en ligt er al die jaren als een open riool bij. Van Aarschot tot Tremelo was de Laak een tweede (kleinere) Demerloop met eveneens een heel waardevolle vallei waarvan Natuurpunt Tremelo werk maakt via haar project 'Laekdal'. Natuurpunt pleit al jaren voor herwaardering van deze waterloop. Door de Laak in het Sigma-plan te betrekken en terug aan de Demer te koppelen zou er heel wat extra waterberging kunnen gebeuren in haar loop en de onbewoonde valleigronen. Foto Staf De Roover

overeenstemming te brengen met de natuurbestemming' van deze vallei. Na lang en intensief studiewerk werden ecosysteemvisies en waterbeheerplannen samengebracht in een Ontwikkelingsplan Demer (OPD) waarvan de resultaten wettelijk verankerd werden in een Natuurrichtplan, een Bekkenbeheerplan en binnenkort wellicht nog in Europese Instandhoudingsdoelen (IHD).

De huidige verantwoordelijke voor het rivierbeheer tussen Werchter en Diest, de Afdeling Waterwegen en Zeekanaal (W&Z), heeft besloten dit stuk Demer toe te voegen aan het zgn. Sigma-plan. Dit plan zag het licht na de desastreuze overstromingen in het Scheldebekken van 1976 en heeft als huidige uitgangdoelstellingen de 'toegankelijkheid, de veiligheid en de natuurlijkheid' van de Schelde en haar bijrivieren te verbeteren. Hiermee schijnt na zoveel jaren studiewerk alles in een stroomversnelling te komen voor de Demer en haar vallei. Onlangs werd een openbaar onderzoek gehouden rond een 'milieueffectenrapport' (MER) dat voor een aantal inrichtingsscenario's moet worden opgesteld. Natuurpunt Oost-Brabant heeft toen gesteld dat enkel inrichtingsscenario's aan bod kunnen komen die uitvoering geven aan de Vlaamse en Europese regelgeving in de vallei, met name het waterbeheer opnieuw in overeenstemming brengen met de natuurbestemmingen en de instandhoudingsdoelen voor bedreigde habitats en soorten.

Nog een laatste deel natuurlijke Demerloop tussen Langdorp en Rillaar, gered door actie van onze vereniging na de desastreuze overstromingen van 1998, die het failliet van het 'klassieke' waterbeheer van rechttrekkingen en uitdiepingen heeft bewezen. Natuurpunt pleit ervoor dat via het Sigma-plan de verloren landschappelijke- en natuurwaarden zoveel mogelijk worden hersteld. Foto Filip Meyermans

Demermanifest 14 juli 2013: maak van de Demer een lust!

Vooraf

Het 20ste eeuwse waterbeheer van de Demer tussen Werchter en Diest was geen onverdeeld succes. De ooit 'meest meanderende rivier van Vlaanderen' werd herleid tot een open en rechtgetrokken riool, bedwongen in een keurslijf van hoge dijken. Beemden en broeken kwamen droog te staan terwijl woonwijken bedreigd bleven door overstromingen. De rijke dieren- en plantenwereld is herleid tot een fractie van wat het ooit is geweest. Typische Demerlandschappen werden een lege doos, Demererfgoed werd nodeloos opgeofferd. Zonde van de natuur en voor de mensen en voor de streek.

De kanalisering van de Demer was nochtans in tegenspraak met de wetgeving (gewestplan). Na de grote overstromingen van 1998 werd Vlaanderen in 2001 door de Europese Overheid aangemaand het waterbeheer terug in overeenstemming te brengen met de natuurbestemming van de vallei. Er is 15 jaar lang gestudeerd... De huidige verantwoordelijke voor het rivierbeheer tussen Werchter en Diest, de Afdeling 'Waterwegen en Zeekanaal' (W&Z), heeft besloten de Demer aan te pakken via het zgn. Sigmapijan. Dat staat voor een betere toegankelijkheid, een grotere veiligheid en meer natuurlijkheid van de Schelde en haar bijrivieren. Onlangs werd een eerste openbaar onderzoek gehouden rond vooraf bepaalde scenario's.

Standpunt Natuurpunt Oost-Brabant

Natuurpunt Oost-Brabant is geenszins enthousiast over de voorliggende scenario's van het Sigmapijan Demer. Het gaat te veel uit van een technische en dure aanpak in plaats van 'meewerken met de natuur' en versterken van de natuurlijkheid. Enkel zo'n aanpak zal zorgen voor meer veiligheid tegen overstromingen en tegelijkertijd herstel mogelijk maken van natuur en landschap, en dit met veel minder kosten. De oplossing ligt ondermeer in het heraansluiten van zoveel mogelijk afgesneden meanders en de in de jaren 1970 ontkoppelde Grote Laak (vanaf Betekom). Een natuurlijk kronkelende loop kan dubbel zo veel water bergen. En het vlieten tussen 'holle en bolle' oevers, zandbanken en draaikolken geeft de nodige boost aan het zelfreinigend vermogen. Bij ontij kan overtollig water veilig en op een natuurlijke manier worden achtergelaten in de onbewoonde komgronden die hierdoor hun functie als grootschalig natuurgebied terug kunnen vervullen. Met het properder worden van het water is het tijd om de eeuwenoude band tussen rivier en vallei te herstellen!

Pas dan zal niemand meer bang hoeven te zijn van de Demerkuren. Enkel op deze manier zal de legendarische visrijkdom terugkeren. Kunnen natuurgebieden terug opleven zonder dat sloten en poelen verdampen tot stof. Kan de Demervallei terug floreren als draaischip van het Europese Natura 2000-netwerk in het Vlaamse binnenland. Het Demerlandschap zal dan niet langer een steeds legere doos blijken, maar een uniek Hagelands oord om te wandelen, te fietsen, te kanoën, te hengelen, te genieten van landschappen, natuur en erfgoed. De echte parel van het Hageland, groene draad tussen Aarschot en Diest en poort tot het land van Merode.

Manifest van Natuurpunt Oost-Brabant om met SIGMA een 'Big Jump' te maken naar een veilige én levende Demervallei:

1. Geef uitvoering aan het Europese standpunt om het waterbeheer terug in overeenstemming te brengen met de natuurbestemming van de Demervallei.
2. Maak de Demer niet langer het buitenbeentje van Sigma en zorg dat al bij aanvang natuurherstel en natuurlijkheid van het waterbeheer in procedures en aanpak gegarandeerd worden. Dit door het reguliere draaiboek en het organigram van SIGMA, zoals dit eerder elders in Vlaanderen succesvol werd toegepast, ook onverkort voor de Demer te volgen, met name:
 - a. door een volwaardige en structurele participatie van het middenveld (en representatieve milieuverenigingen) te organiseren via zgn. projectgroepen waar terugkoppeling is op geleverde adviezen;
 - b. door vooraf concrete natuurdoelen vast te leggen (zoals dat voor de andere Sigmagebieden in het Scheldebekken wel het geval is);
 - c. door pas daarna de vertaling te doen in voor deze natuurdoelen evenwaardige inrichtingsscenario's en niet vooraf al met scenario's te komen (zoals nu gebeurt);
 - d. door vervolgens de toetsing te doen van natuurdoelen en natuurlijkheid in het waterbeheer via het Milieueffectenrapport (MER) om zo te komen tot het zgn Meest Wenselijk Alternatief (voorkeursscenario).
3. Vertaal dit in een Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan (GRUP) dat invulling geeft aan de meer natuurlijke vallei zoals vooropgesteld in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.
4. Stel een duidelijk en bindend tijds kader op.
5. Monitor de gestelde natuurdoelen achteraf.
6. Neem de maatschappelijk-economische meerwaarden van de ecosysteemdiensten van een natuurlijker vallei mee in beschouwing.

Betekom, 14 juli 2013

Onze vereniging heeft vroeger als eerste gepleit voor een verbindende recreatieve 'Demerroute' tussen Werchter en Diest. Hopelijk zal via Sigma werk gemaakt worden van dit fietspad. Er moet wel op gelet worden dat het in de onbewoonde broekgebieden geen belemmering gaat vormen voor de natuurlijke meandering en overstromingen. Maar hiervoor krijgt de natuurgenieter achteraf nog een mooier landschap in de plaats. Meer natuur voor recreatie in plaats van minder door recreatie.
Foto Luc Vervoort

Zeldzame kans voor de natuur in Vlaanderen niet verkwanselen!

De Demervallei is één van de belangrijkste gebieden én draaischijf van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en het Europees Natura 2000-netwerk in het Vlaamse binnenland. Het is enkel in gebieden zoals de Demervallei dat het Vlaams- en Europees biodiversiteitsbeleid nog zal kunnen gerealiseerd worden. Door een – naar Vlaamse normen – goede scheiding tussen 'harde' en 'open' bestemmingen liggen hier zelfs unieke mogelijkheden voor het herstel van een relatief natuurlijk rivierecosysteem. Daarvoor dienen de oude meanders van deze ooit 'meest kronkelende rivierloop van Vlaanderen' zo veel mogelijk heraangesloten te worden zodat terug natuurlijke holle en bolle rivieroeveren met zandbanken ontstaan. De rivierloop neemt hierdoor aanzienlijk toe in lengte én waterbergend vermogen en het zomerpeil van waterloop en vallei kan dan niet meer zo diep wegzakken. 's Winters moeten de van nature laaggelegen en onbewoonde komgronden terug vrij kunnen overstromen. Alleen op deze manier kan de waterberging in overeenstemming worden gebracht met het natuurbehoud.

Omdat de Demervallei tussen Werchter en Diest pas in laatste instantie werd toegevoegd aan het Sigmaplan zijn er geen concrete natuurdoelen vastgelegd zoals dat voor andere 'Sigmagebieden' in het Scheldebekken wel het geval is. Dit is onbegrijpelijk voor een gebied waar zoveel Vlaamse- en internationale natuurdoelstellingen op rusten.

Natuurpunt Oost-Brabant vraagt met aandrang dat de 'reguliere' aanpak bij Sigma op vlak van natuurdoelen ook voor de Demer zou gevolgd worden. Voor deze natuurdoelen en hoe deze te bereiken kan gemakkelijk geput worden uit de berg studies die afgelopen decennium werd geproduceerd. Ook het geheel aan ecosysteemdiensten die een natuurlijker vallei aan de samenleving levert, moet mee in aanmerking genomen worden. Onze vereniging dringt er verder op aan dat projectgroepen worden opgericht op dezelfde leest als bij de andere Sigmaprojecten en structureel bij het proces worden betrokken. Dit is momenteel niet het geval. Gezien de enorme natuurwaarden die hier in het gedrang zijn, willen we dat onze adviezen betreffende natuur en landschap niet zo maar vrijblijvend worden meegenomen en herleid worden tot 'faits divers'.

Daarom werd er tijdens de Big Jump op 14 juli te Betekom een Demermanifest voorgesteld aan pers en politici met onze bezorgdheden en onze standpunten. Het succes van deze Big Jump heeft ons gesterkt in ons streven naar een schitterend groenblauw Demerlandschap voor de toekomst.

De Natuurpunt-afdelingen van Noord-Hageland hebben rond het Sigmaplan en de Demervallei een thematische werkgroep opgestart. Iedereen die mee aan de natuurkar wil trekken, is welkom en kan zich aanmelden op het secretariaat van de vereniging npob@natuurpunt.be of bij Linda Scheerens: 016 56 35 99, linda.ronny@skynet.be.

De watersnip verdween als broedvogel uit de Demervallei. Nog na de aanduiding als Europees Vogelrichtlijngebied gingen de uitdiepingen en indijkingen van de Demer door. Natuurpunt pleit voor het herstel van de natuurlijk hoge waterstanden zodat water- en moerasvogels terug alle kansen krijgen in deze prachtige vallei.
Foto Luc Nagels